

Вікторія КОРОТКЕВИЧ

МИРГОРОДСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ Й ТВОРЧОСТІ АКАДЕМІКА ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО

Висвітлюється життя і творчість академіка Василя Кричевського під час роботи в Миргородському художньо-промисловому інституті. На основі архівних документів, опублікованих джерел і наукової літератури зроблено спробу висвітлити передумови, які спонукали його переїхати в Миргород і стати директором і викладачем МХПІ; з'ясувати, які гончарські здібності й знання він продемонстрував під час роботи, і як це відобразилось на навчальному процесі й творчості студентів; виявити, чи займався він в цей час творчістю, зокрема пов'язаною з гончарством.

Ключові слова: Василь Кричевський, директор, викладач, Миргородський художньо-промисловий інститут, реорганізація, навчальний процес, гончарство, орнамент, проекти глиняних виробів, музей при інституті.

У 1918 р., в період становлення України як незалежної держави, культурно-мистецький світогляд українців змінювався, усвідомлювалась значущість народної творчості. У цей час на території Лівобережної України був створений перший вищий гончарний навчальний заклад — Миргородський художньо-промисловий інститут (далі — МХПІ), реорганізацією й керівництвом якого займався академік Василь Кричевський (1873—1952).

МХПІ (1918—1919) потрапив у сферу зацікавлення науковців, які досліджували як гончарне шкільництво, так і його персоналії, зокрема роботу директора В. Кричевського. У публікаціях, присвячених навчальному закладу, зокрема керамолога Людмили Овчеренко [12], при аналізі роботи МХПІ звертається увага й на його співробітників і керівника. Дослідники життєвого й творчого шляху Василя Григоровича часто нехтували цим періодом його діяльності, чи то описували його поверхово. Мистецтвознавець Євген Блакитний [7] та етнограф Вадим Щербаківський [15] у статтях, присвячених пам'яті В. Кричевського, висвітлили і його миргородський період, але здебільшого звертаючи увагу на життєвий шлях й умови, в яких йому доводилось працювати. Хоча поміж цього згадуються й творчі моменти його роботи, навіть пов'язані з гончарством. Пасинок академіка, мистецтвознавець Вадим Павловський, у своїй монографії доповнив роботу попередників матеріалами з родинного архіву й розділив її по різних розділах: «Життєвий шлях В.Г. Кричевського», «Педагогічна діяльність», а також виокремив у окремий підрозділ його гончарську творчість: «Мистецька праця в кераміці» [10]. Мистецтвознавець Валентина Рубан-Кравченко систематизувала й проаналізувала роботу попередників, збагатила їх архівними документами [13]. Проте, при опрацюванні архівних матеріалів виявилось, що частина з них залишилася поза увагою цих дослідників. Окрім того, в опублікованих працях не враховано, що МХПІ як мистецький навчальний заклад мав спеціалізацію гончарство.

Метою нашої статті є здійснити керамологічне дослідження життєвого й творчого шляху В. Кричевського під час роботи в МХПІ. Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання: висвітлити й проаналізувати передумови, які спонукали його переїхати в Миргород і стати директором і викладачем МХПІ; з'ясувати, які гончарські здібності й знання він продемонстрував під час роботи, і як це відобра-

зилося на навчальному процесі й творчості студентів; виявити, чи займався він в цей час творчістю, зокрема пов'язаною з гончарством.

На початку ХХ ст. кілька років поспіль на Полтавщині у мистецькому середовищі порушували питання створення вищого гончарного навчального закладу на базі Миргородської художньо-промислової школи ім. М. Гоголя. У 1912—1916 рр. в школі діяли національно-революційні гуртки, які виголошували запити про реорганізацію школи в інститут. Однак ця вимога не була задоволена. Та вже в травні — червні 1917 р. (після лютневої революції) на засіданні Губернської земської управи порушили питання про реалізацію цієї ідеї [8, с. 5].

5 липня 1917 р. Об'єднаний комітет з реорганізації школи, який складався з учнів, викладачів школи й земських діячів, звернувся до Центральної Ради з проханням взяти школу під свою опіку й реорганізувати її у вищій навчальній заклад [13, с. 254].

Голова Полтавського губернського земства Михайло Токаревський за допомогою звернувся до академіка В. Кричевського. Він на той час вже був знаною і поважною постаттю, прихильною до української культури й мистецтва. А під час забудови Полтавського губернського земства й Опішнянського гончарного показового пункту зарекомендував себе ще й як знавець традиційного гончарства й взагалі як працелюбна й відповідальна особистість. Також на вибір кандидатури директора міг вплинути товариш і шурак (брат дружини) В. Кричевського Вадим Щербаківський — завідувач відділу археології Природно-історичного музею Полтавського губернського земства [13, с. 257].

Та, як згадує Євгенія Кричевська у своїх спогадах, він «не зхотів їхати до Миргорода» і тому відмовився [6, арк. 2]. Причин відмовитись, на нашу думку, у нього було декілька: по-перше, не хотів змінювати сповнену культурним життям й можливостями столицю на провінційне містечко; по-друге, не любив адміністративної роботи, саме тому незадово до цього навіть знехтував пропозицією стати ректором Української академії мистецтв (далі — УАМ); по-третє, активно працював у нещодавно (7 січня 1917 р.) створеній УАМ, яку не міг залишити; по-четверте, мав гарно влаштоване житло, в будинку Михайла Грушевського, в якому були необхідні умови для роботи, відпочинку й життя сім'ї.

19 травня 1918 р. з'їзд з питань керамічної промисловості, у зв'язку з занепадом гончарного виробництва в Україні, постановив ужити заходів для його розвитку, зокрема створити мережу гончарних навчальних закладів [9, с. 155]. Того ж року Полтавське губернське земство розпочало реорганізацію Миргородської художньо-промислової школи ім. Миколи Гоголя в інститут. Метою реорганізації навчального закладу була «підготовка для розвитку в Україні художньої промисловості та кустарної справи спеціально вихованих, художньо і технічно, техніків і художників для фабрик і заводів, інструкторів для кустарних промислів і художників з індустріальної композиції» [2, арк. 4]. Голова Полтавського губернського земства Михайло Токаревський повторно звернувся до академіка В. Кричевського з проханням допомогти реорганізувати школу в інститут й очолити його.

У цей час Київ був у центрі політичних і військових конфліктів. 7-го лютого 1918 р., під час захоплення більшовиками столиці України, було знищено будинок Голови Центральної Ради Михайла Грушевського, в якому мешкала сім'я Кричевських. Того дня вони втратили житло, все особисте й творче майно, а самі ледве не загинули. З часом суспільно-політична ситуація в Києві не стабілізувалася. Умови для життя й творчості В. Кричевського також були незадовільні, оскільки родина мешкала в підвальному кімнаті Військово-історичного музею Київського відділу Російського військово-історичного товариства (нині — Національний художній музей України) [10, с. 41]. Працювати в УАМ також було некомфортно у зв'язку з конфліктами академіків. В одному із листів до брата, Вадима Щербаківського, Євгенія Кричевська розповіла, що всі ці події спонукали його погодитися на переїзд до Миргорода: «...Центральна рада була розігнана, ми погоріли, а в Академії Мистецтв вже почалася гризня між Бойчуком і Мурашком та Федором Кричевським, од яких він переманював до себе ліпших учнів, особливо тих, які вже скінчили Київську художню школу і були артистами. Крім того той дух «единой неделимой», який запанував в канцеляріях гетьмана і Петроградських столичних бюрократіях, перенесений у Києві, були не по-душі Вас. Григ. і він вирішив переїхати до Миргорода...» [6, арк. 2—3].

Вадим Павловський стверджував, що В. Кричевський сприймав цю роботу як тимчасову. На один рік домовився про відпустку в Українській академії мистецтв. Майстерню композиції залишив на Михайла Бойчука, з яким досі спільно керували нею, та планував підтримувати зв'язок [10, с. 43].

Вже влітку 1918 р. В. Кричевський брав участь у засіданнях комісії з реорганізації школи в інститут, які відбувалися у Полтаві і в Миргороді [6, арк. 3], внаслідок чого було сформовано план реорганізації і статут. До зарахування у вищій навчальний заклад допускалися особи віком від 14 до 21 року із закінченою вищою початковою освітою (семирічка) чи школою з відповідною програмою і складанням іспиту з малювання. Навчання було безкоштовним, здійснювалося українською мовою, тривало чотири роки. Інститут мав два відділи: декоративного народного мистецтва і керамічний, який поділявся на художню й декоративно-будівельну кераміку [12, с. 150—151].

За словами Вадима Павловського, саме В. Кричевський «запровадив у новому інституті українську мову — і для викладів і для загального вжитку» [10, с. 43]. Проте важко сказати, кому належала така ініціатива, оскільки всі пропозиції щодо реорганізації обговорювалися, як уже згадувалося, на відповідних засіданнях. Тобто, напевно, це, все ж, спільна ухвала членів комісії з реорганізації школи в інститут.

Наприкінці серпня сім'я Кричевських приїхала до Миргорода [6, с. 73]. Одразу ж після цього призначення, до земської управи в Полтаві й у Києві надійшов донос, що новопризначений директор МХПІ не має спеціальної освіти й тому не може обіймати займану посаду. Проте наступного дня, 3 вересня 1918 р., надійшла відповідь, що він є академіком УАМ, і тому може керувати вищим навчальним закладом [13, с. 256].

16 вересня 1918 р. В. Кричевський приступив до обов'язків директора МХПІ [3, арк. 2—6]. Цього ж дня «залишили службу» 10 викладачів, одним із яких був і учитель малювання Пельше Рудольф Андрійович, який два роки виконував обов'язки директора школи. Причиною звільнення педагогів зазначено «вийшов за штат» [3, арк. 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 84].

Із митців-викладачів школи залишилися художник Опанас Сластьон, майстри Станіслав Патков-

ський, Іван Назаров, Антон Боровічка, Ігнат Березовський, Дмитро Мильніков. На вільні викладацькі посади були запрошені столичні митці і педагоги: графіка Софію Налепинську-Бойчук, маляра Юхима Михайлова, художника-реставратора Миколу Касперовича [3, арк. 63]. Несприятливі умови для життя й творчості в Києві спонукали їх допомогти в становленні вищого гончарського навчального закладу. Тим більше, що за це вони ще й отримували велику (900 руб.), порівняно з місцевими викладачами (355 руб.), заробітну плату [3, арк. 101—104]. Василь Григорович як директор також отримував гарну платню (2000 руб.) та ще й мав помічника Миколу Зеленюва (з/п 750 руб.), який виконував усю адміністративну, фінансову й господарську роботу. Хоча колишній виконуючий обов'язки директора школи Рудольф Пельше помічника не мав і отримував платню на рівні з іншими викладачами (327 руб.) [3, арк. 101—104].

Звісно, посадовий оклад залежав від значних чинників, зокрема: рівень освіти, науковий ступінь, звання. Столичні викладачі, на чолі з академіком В. Кричевським, мали вищу художню освіту й уже були знаними митцями, що й давало їм право на високу заробітну плату. Та інші викладачі, які вже багато років пропрацювали на благо навчального закладу, вважали таку різницю в платні несправедливою. Про це свідчить заява викладача точіння на гончарному крузі Ігната Березовського: «...Мне странно, почему одним учителям мастерам жалование назначено больше, другим меньше. Рассуждая справедливо, все учителя мастера должны получать одинаковые жалование, потому что и работают они одинаково полезно» [4, арк. 126]. Таким чином, конфлікти, пов'язані з різними посадовими окладами нових і старих викладачів, призвели до напружених відносин між ними, що заважало реорганізації навчального закладу й налагодженню ефективного навчального процесу.

Вороже налаштовані викладачі, серед яких було багато товаришів і прихильників попереднього директора й старих правил, агітували студентів влаштувати бойкот в інституті: не відвідували лекції В. Кричевського й нових викладачів. Близько місяця так і було, але згодом все змінилося. Один із студентів згадував, як, бойкотуючи лекції директора, від інших студентів почув, як хвалять його виклади

«за його доброту, й дуже лагідне поводження з учнями, і особливо — за його малярський талант». Однак він, все ж, вирішив «хоч одним ухом послухати» його лекцію. Він «сховався в другій кімнаті за шкляними дверми, які були закриті папером, прорвав дірочку, дивився й слухав...» і був вражений тим, «...як просто й легко він пояснює, як треба підходити до покриття предмета орнаментом, потім він наніс на великій чорній дошці чотири крапки крейдою на віддалі до півтора метра одна від другої і показав, як їх треба сполучити кривими, складавими орнамент, причім він одним рухом, легким і простим, проводив півтораметрові лінії, криві, і кожна без жадних поправок лягла на призначену крапку... я побачив справжнього геніального мистця. Наші попередні учителі не могли жадної бажаної, зовсім короткої лінії провести без перетирань, без проведення маленькими кусочками сеї лінії, а тут сміло і граціозно кожна лінія лягла на своє місце, та причім — яка ж велика і гарна» [14, с. 82].

Після лекції студент підійшов до Василя Григоровича й запитав, чи може він, незважаючи на попередні негаразди й пропущений місяць навчання, відвідувати його виклади. В. Кричевський відповів, що на плітки він не звертає уваги і кожний бажаний може записатися в його групу. А також, сказав: «Я приїхав сюди учити й допомогти дійсним мистцям найти свій шлях в мистецтві, показати дорогу, а ремісникам облежити їхню працю». «Тоді, — згадує студент, — записався я й інші..., а старі наші учителі упали в наших очах дуже низько» [14, с. 82]. Хоча, можливо, не лише викладацький талант і мистецькі знання й вміння стали для студентів стимулом для відвідування його лекцій, а й побоювання, що за пропуски їх могли відрахувати з навчального закладу.

Не менше студенти були приголомшені тим, що «Василь Григорович теж уміє робити рисунки на горщику чи на мисці поливою з різька (В. Щербаківський помилився, поливою з різька ніколи не наносили орнамент, це робили ангобами), як гончар, і все вміє показати» [15, с. 268]. А шкільні учителі останнім часом надавали перевагу закордонному мистецтву, і тому, напевне, близькі за духом українські орнаменти вправно представлені новим столичним директором підкорили студентство.

Через місяць, у жовтні 1918 р., приїхала в інститут ревізія з Києва. Маляр Антон Середа був одним із ревізорів. Перевірка констатувала, що «реорганізація проведена зовсім правильно й навчання ведеться добре» [15, с. 268]. І це не дивно, оскільки навчальний заклад суттєво змінився. В інституті навчання спрямовувалось здебільшого в мистецькому напрямку, а не в технічному, як раніше [10, с. 44]. Весь гончарський процес виконувався у повному циклі, а не як у школі в останні роки, коли виписували з інших фабрик, перед війною навіть з Німеччини, порцелянові сервізи «десятками дюжин», а потім лише розмальовували [15, с. 268].

В. Кричевський надавав великого значення комплектуванню й поповненню новими експонатами колекції музею при інституті. Вона була наочним прикладом для студентів і впливала на їх мистецьке виховання. На одному із перших засідань Педагогічної Ради, 4 листопада 1918 р., ухвалили звернутися до Полтавської управи з проханням допомогти з експонатами для музею: «По виборі директора інституту, частково перевозяться до інституту і після зроблення з них копій повертаються назад до музею, і так має провадитися доти, доки музей інституту не поповниться бажаною кількістю речей». В. Кричевський відбирав, перш за все, високохудожні — класичні взірці українського народного мистецтва. Про те, що це були за речі, свідчать архівні матеріали: 11 килимів, 4 плахти, 36 мисок, 2 носатки, глечик, сулія, посудина «баран» [1, арк. 91]. У цій справі велику допомогу надав Вадим Щербаківський — завідувач відділу археології Природно-історичного музею Полтавського губернського земства, який був авторитетним фахівцем, а також родичем і товаришем директора [13, с. 257]. Згодом він став завідувачем музею при інституті [4, арк. 106—107].

Разом з тим художники-педагоги постановили: «Одночасно необхідно приступити до копіювання зразків у Київському музеї», а також придбати деякі дублікати, на які необхідні кошти в розмірі 5000 карбованців [1, арк. 91]. Про розбудову музею, зокрема, свідчить звіт з витрат інституту, у якому зазначено «придбання різних зразків по художній промисловості і стародавніх народних виробів: килимів, посуду, вишивок, тканини, різьби по дереву, літографії, друку, одязі», на загальну суму

100000 карбованців [5, арк. 13]. Слід зазначити, що до музейної збірки надходили оригінальні експонати й безкоштовно, як пожертва від прихильників діяльності інституту.

Державний архів Полтавської області зберігає лист до музейної секції Черкаського Товариства «Просвіта» за 26 листопада 1918 р., в якому Євгеній Адамович написав: «Сучасне гончарно-кустарне робливо все більше відхиляється від сильної форми і сильного малюнку-орнаменту. Кидається все своє рідне, дороге, гарне, забуваються характерні типові форми. Гончарі покинули робити куманці, баклажні, миски, барильця, тикви, не видно вже стильного і типового для місцевості орнаменту і стильних форм і немає типового народного кольору і малюнку, не має робіт різком, дротиком...». Далі автор захопливо розповів про традиційне гончарство, демонструючи глибокі знання українського мистецтва, культури й фольклору, зокрема творчості Тараса Шевченка. А потім, звертаючи увагу на традиційність глиняної продукції інституту, констатував: «Позаяк того, що гончарське робливо у музеї (секції Черкаського товариства «Просвіта». — В. К.) ніякими речами не представлено, я пропоную Музейній Секції звернутися з проханням до Артистично-Промислової школи у Миргороді на Полтавщині, де під керівництвом українських артистів виробляються дійсно типові, стильні українські речі гончарних виробів, щоб вишречена школа подарувала нашому музеєві колекцію своїх виробів...» [4, арк. 129]. Документ свідчить, що результатом роботи викладацького колективу на чолі з Василем Григоровичем стало відродження традиційних гончарних технік, технологій, форм, видів декорування глиняних виробів у Миргородському художньо-промислому інституті.

У жовтні того ж року В. Кричевський як директор попросив В. Цербаківського прочитати декілька лекцій з теорії й філософії мистецтва. У своїх мемуарах В. Цербаківський згадує про відвідини Миргорода. Василь Григорович показав йому інститут, майстерні, музей, і розповів, що «він тепер звернув найбільшу увагу на кераміку і старався поставити її на традиційний і мистецький шлях, а не на одну техніку, як було раніше. Для сього він... через місяць зібрав зразки... систематичної поливи і на картонах, і на горщиках, починаючи з

найпростіших ліній і хвильок і кінчаючи дуже складними зорами» [14, с. 81].

Незадовго до приїзду В. Цербаківського відбулася виставка малюнків близько шістдесяти студентів інституту. В. Кричевський ознайомив прибулого з нею, відзначивши твори сімох осіб, які навчались в школі вже майже шість років і вважалися безталанними, тому що не уміли копіювати роботи своїх учителів. Та коли він дав їм волю в творчості, то вони проявили свої мистецькі здібності значно краще від своїх попередньо захвалених товаришів [14, с. 81—82].

Окрім реорганізаційної роботи в навчальному закладі, згідно з архівними документами, Василь Григорович поєднував кілька посад: викладача орнаментики й композиції; завідувача точильною, майоліковою, живописною й декоративно-будівельною майстернями [5, арк. 35]. Можливо це було пов'язано з ефективнішим здійсненням плану реорганізації закладу.

В. Павловський зазначає, що працюючи в Миргородському художньо-промислому інституті, В. Кричевський також виготовляв проекти глиняних ваз, комплекту письмового приладдя й кілька проектів декоративних тарілок й кахель [10, с. 118]. Поки не вдалось віднайти жодного проекту, як й готового глиняного твору. Навіть у Музеї дипломних робіт Миргородського художньо-промислового коледжу імені Миколи Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (колишній МХПІ) вони відсутні.

У першій половині навчального року були сприятливі умови для роботи В. Кричевського в МХПІ, проте суспільно-політична ситуація в країні залишилась нестабільною. На початку 1919 р. армія більшовиків окупувала Наддніпрянську Україну, що негативно впливало на роботу інституту й її співробітників. У першу чергу потерпав директор, від доносів, арештів й інтриг у навчальному закладі [13, с. 256—263].

В. Кричевський керував МХПІ лише протягом одного навчального року, і за цей рік його тричі було заарештовано. Не вдалось віднайти жодних доказів, які б підтвердили хоч один із фактів арешту.

В. Павловський стверджує, що вперше В. Кричевський був заарештований у січні 1919 р. за доносом звільненого раніше зі школи протоієрея Діате-

ловича. Арештував його Павло Нечес — голова Миргородського Чека, командир одного із загонів червоноармійців. Незадовго до цього директор відмовився надати йому інститутську залу для проведення зборів. Посадили його до камери смертників чекати на розстріл. Василя Григоровича врятували студентські делегації, які вимагали звільнити директора й навіть загрозували страйком. Їм це вдалося і його звільнили [10, с. 44].

Другий арешт стався на початку березня 1919 року. Причиною було вбивство кількох чекістів у Миргороді. Знову П. Нечес звинуватив В. Кричевського, хоча він в той час лежав дуже хворий, та його все одно заарештували. І цього разу підтримка студентів і викладачів інституту врятувала життя директору [10, с. 45].

За доносом викладача точіння більшовика Ігната Березовського, який також скаржився на несправедливу різницю в зарплатах, В. Кричевського заарештували втретє. Він звинуватив директора у змові проти радянської влади. За такий злочин йому неминуче загрозувала смертна кара. Студенти знову зорганізували на його визволення делегацію, але намарно [15, с. 269]. Після цього вони надіслали до Чека протокол загальних зборів усього колективу інституту, в якому винесли на розгляд цю проблему: «Обсудивши факт нежданного ареста художника Кричевского, который за время пребывания его в Институте был занят исключительно работой с учениками Института и Педагогических курсов в области художества, все силы покладая на эту работу, по подготовке будущих учителей-педагогов по художеству для высших начальных училищ и в работе политической, по складу своего характера, никакого участия не принимал, работая с утра до ночи в классах и дома за рисунками, принимая во внимание, что Институт и Педагогические курсы остались без незаменимого работника и ученики принуждены сидеть сложа руки в такой исключительный момент строительства народной жизни. А также и то, что художник Кричевский, как человек, обладающий положительными душевными качествами, всегда шел навстречу как беднейшим учащимся, так и всем служащим Института — общее собрание постановило ходатайствовать перед влас-

тью об освобождении т. Кричевского от ареста» [4, арк. 95—96]. Директора відпустили.

Невдовзі після цього І. Березовський спровокував скандал із В. Кричевським, звинувачуючи його в привласненні авторства на програму по спеціальності Ігната Березовського, а саме «точіння» [3, арк. 94] (напевно, мається на увазі гончарювання, яке іноді називають «точінням глиняних виробів»), й звільненні 10 викладачів.

В. Павловський і В. Рубан-Кравченко у своїх монографіях вказують, що В. Кричевський звільнив їх [10, с. 43; 13, с. 256], хоча сам директор в одній із заяв до Педагогічної ради МХПІ від 14 травня 1919 р. заявив: «Уволены эти служащие, как Все знают, по распоряжению Полт. губ. Земства (Полтавського губернського земства) задолго до моего вступления в должность...» [11, с. 74]. Напевно, звільнення викладачів було одним з етапів реорганізації школи в інститут, які обговорювалися й затверджувалися на нарадах Полтавського губернського земства спільно з В. Кричевським.

А тим часом умови праці й життя ставали дедалі гіршими. Частина студентів навесні було мобілізовано до більшовицького війська. Коштів для функціонування інституту Полтавське губернське земство, до якого належав навчальний заклад, не надавало. Підтримувати навчальний процес ставало все важче. Невдовзі більшовицькі військові частини зайняли корпуси інституту, і решта студентів були змушені залишити навчання [15, с. 269].

25 липня 1919 р. В. Кричевський повернувся до Києва. У цей час у столиці було встановлено радянську владу, а УАМ переживала складний період: статут, затверджений Центральною радою, був замінений радянською владою на новий, приміщення опечатане і припинено фінансування [10, с. 45].

У зв'язку з проблемами у родині (дизентерія вразила всю родину, а син, В. Павловський, взагалі опинився у лікарні) [13, с. 264], в одному із листів до Полтавського губернського земства В. Кричевський пише: «Все це ставит передомною питання, чи зможу я взагалі вернутися в Миргород на посаду...» [4, арк. 109]. І не повернувся. 27 вересня 1919 р. він звільнився з Миргородського художньо-промислового інституту. Залишився в Києві й продовжив працювати в УАМ, як і планував рік тому. З 15 жовтня 1919 р. за рішенням Полтавського Гу-

бернського Земства МХПІ закрили на 1919/20 навчальний рік. Приводом стала «мобілізація більшовицької учнів і нестача коштів в Губернській Управі». Усіх працівників, окрім наглядача будівлі, звільнили [45, арк. 181].

Згодом навчальний заклад відновив свою роботу, але вже як технікум, а студенти, прагнучи повернути свого директора — В. Кричевського, надіслали йому листа з проханням повернутися. 18 лютого 1920 р. він відповів: «...Я вже 1-й місяць состою професором Української Академії мистецтв у Києві і це перешкоджає мені стати знову на чолі Миргородського інституту, який Ви відбудовуєте» [11, с. 5]. Проте навчальний заклад продовжив навчально-виховну роботу у руслі відродження традицій народної творчості, які заклав В. Кричевський.

Отже, незадовільні суспільно-політичні умови для життя й творчості в Києві 1918 р. підштовхнули В. Кричевського й інших українських мистців-педагогів тимчасово залишити столицю й переїхати в провінційний Миргород для налагодження роботи першого на Лівобережній Україні вищого гончарного навчального закладу — МХПІ.

Він виявив свою обізнаність у традиційній кераміці: формах глиняних виробів, видах їх декорування, зокрема мальовкою, а також вміння добирати експонати й комплектувати музейну колекцію творів народного мистецтва, зокрема гончарства.

За період керівництва МХПІ В. Кричевським відбулись зміни навчально-виховної системи у напрямку відродження традицій української народної творчості; залучення до викладацької роботи відомих українських художників і науковців; доповнення й комплектування музейної колекції при інституті традиційними виробами, зокрема керамікою, яка використовувалась як взірці в навчальному процесі й виховувала, таким чином, мистецькі вподобання студентів. Результатом цього стало відродження традиційних технологій, технік, форм, декорування, зокрема мальовки, у творчості студентів.

Окрім своїх прямих обов'язків в МХПІ, В. Кричевський продовжував вивчення гончарної справи: виконував орнаменти різком на гончарських виробках, збирав зразки традиційних мальовок і полив як на картонках, так і на кераміці, проектував глиняні вироби.

Нині Миргородський художньо-промисловий коледж імені М.В. Гоголя Полтавського національного технічного університету ім. Юрія Кондратюка (колишній — МХПІ) пишається тим, що професор Української академії мистецтв і славетний архітектор В. Кричевський працював для його розвитку. На спомин про це на головному фасаді навчального закладу встановлена пам'ятна дошка.

1. Державний архів Полтавської області (далі — ДАПО). — Ф. 837. — Оп. 1. — Спр. 37. — 143 арк.
2. ДАПО. — Ф. 837. — Оп. 1. — Спр. 38. — 25 арк.
3. ДАПО. — Ф. 837. — Оп. 1. — Спр. 40. — 114 арк.
4. ДАПО. — Ф. 837. — Оп. 1. — Спр. 41. — 259 арк.
5. ДАПО. — Ф. 837. — Оп. 1. — Спр. 43. — 48 арк.
6. Бібліотека й архів ім. Т. Шевченка у Лондоні. Фонд Вадима Щербаківського. Лист Євгенії Кричевської до Вадима Щербаківського. 17.03.1954 р. — 6 арк.
7. Блакитний Є. Василь Григорович Кричевський. Доповідь на Пленарній конференції і відкритті Виставки творів В.Г. Кричевського, 29 грудня 1962 р., до десятиліття з дня смерті — 1952—1962 / Євген Блакитний. — 1963. — 32 с.
8. Ковган В. Миргородському керамічному технікуму — 100 років / Володимир Ковган // Миргородський керамічний технікум: історія, діячі, навчальний процес. Матеріали ювілейної наукової конференції / за редакцією мистецтвознавця Віталія Ханка. — Миргород : Миргородська районна друкарня, 1996. — С. 4—8.
9. Лисін Б.С. Глини і глиняна промисловість на Україні. Черепиця, звончак для шляхів, труби, фарфор, фаянс, цемент, скло / Лисін Б.С. — К. : Праця, 1918. — 160 с.
10. Павловський В. Василь Григорович Кричевський. Життя і творчість : монографія / Вадим Павловський. — Нью-Йорк : Укр. Вільна Академія Наук, 1974. — 350 с. : іл.
11. Пустовіт Т. Недруковані листи директора миргородського художньо-промислового інституту проф. Василя Кричевського / Тарас Пустовіт // Миргородський керамічний технікум: історія, діячі, навчальний процес. Матеріали ювілейної наукової конференції / за редакцією мистецтвознавця Віталія Ханка. — Миргород : Миргородська районна друкарня, 1996. — С. 72—77.
12. Овчаренко Л. Утвердження традиційного гончарства в Миргородській художньо-промисловій школі імені Миколи Гоголя впродовж першої чверті ХХ століття: уроки й проблеми / Овчаренко Людмила // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецької компетентності : збірник матеріалів ІХ міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О.П. Рудницької / гол. ред. І.А. Зяюн. — Вип. 3 (7). — Чернівці : Зелена Буковина, 2011. — 640 с.

13. Рубан-Кравченко В. Кричевські і українська художня культура ХХ століття. Василь Кричевський / Валентина Рубан-Кравченко. — К. : Криниця, 2004. — 704 с. : іл.
14. Щербаківський В. Мемуари. 1918 рік / Вадим Щербаківський // Пам'ятки України: історія та культура. — 2007. — Ч. 4. — С. 71—84.
15. Щербаківський В. Пам'яті Василя Григоровича Кричевського / Щербаківський В. // Пам'ятки України: історія та культура. Науковий часопис. — 2007. — № 4. — С. 248—274. — (Репринтне видання : Лондон, 1954).

Victoriya Korotkevych

ACADEMICIAN VASYL KRYCHEVSKY'S LIFE AND WORK DURING MYRHOROD PERIOD

In the article have been presented some data as for Vasyl Krychevsky's life and creative activities during his work in Myrhorod institute of industrial arts. On the basis of archival documents, published sources and scientific literature an attempt has been made to throw light upon conditions that prompted him to move in Myrhorod and to become director and lecturer at the institute of industrial arts. The author also has tried to define pottery skills and knowledge demonstrated by Krychevsky in the course of his creative and instructive works as well as reflections of his influence in processes of

teaching and students' creativity, to discover the the level of his engagement in creative work, in the art of pottery in particular.

Keywords: Vasyl Krychevsky, director, lecturer, Myrhorod institute of industrial arts, reorganization, educative process, pottery, ornaments, pottery designs, museum of institute.

Вікторія Короткевич

МИРГОРОДСКИЙ ПЕРИОД ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА АКАДЕМИКА ВАСИЛЯ КРИЧЕВСКОГО

В статье речь идет о жизни и творчестве Васыля Крычевского во время работы в Миргородском художественно-промышленном институте. На основе архивных документов, опубликованных источников и данных научной литературы сделана попытка осветить предпосылки, побудившие его переехать в Миргород и стать директором и преподавателем МХПИ; выяснить, какие гончарные способности и знания он продемонстрировал во время работы, и как это отразилось на учебном процессе и творчестве студентов, выявить занимался ли он в это время творчеством, в частности связанным с гончарством.

Ключевые слова: Василь Крычевский, директор, преподаватель, Миргородский художественно-промышленный институт, реорганизация, учебный процесс, гончарство, орнамент, проекты глиняных изделий, музей при институте.